

İQTİSADİYYAT

ŞƏFƏQ ABDULLAYEVA
iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Azərbaycan Dillər Universiteti
shafaq70@mail.ru

AZƏRBAYCANÇILIQ MİLLİ DÖVLƏTİMİZİN İDEOLOGİYASIDIR

Müstəqil Azərbaycan dövlətinin əsas ideyası azərbaycançılıqdır. Hər bir azərbaycanlı öz milli mənsubiyyətinə görə qürur hissi keçirməlidir.

Ümummillə lider Heydər Əliyev

Açar sözlər: dövlətçilik, ideologiya, vətənpərvərlik, milli təhlükəsizlik, milli maraq.

Keywords: statehood, ideology, patriotism, national security, national interest.

Ключевые слова: государственность, идеология, патриотизм, национальная безопасность, национальные интересы.

Giriş

Milli dövlətə mənsubluq əsrlər boyu hər bir xalqın nəyə qadir olduğunu, şərəfli mübarizə yolunu, dünya dövlətləri sırasında layiqli yer tutmaq əzmini nümayiş etdirmişdir. Bu mənada, xalqların qarşıya qoyduğu konkret hədəflərə doğru irəliləməsi prosesində milli dövlətin mövcudluğu vacib şərtlərdən biridir. Yalnız özünü milli etnos kimi dərk edən xalqlar milli dövlət quraraq onun mövcudluğunu qoruyub saxlaya bilmişlər.

Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini qazandığı, müasir dünya ilə çoxşaxəli əlaqələrini qurub inkişaf etdirdiyi dövrdə azərbaycançılığın iqtisadi, sosioloji və politoloji aspektləri diqqəti daha çox cəlb edir. Azərbaycançılığın bir ideologiya olaraq məqsədi bir sıra elmlərin nəticələrindən istifadə etməklə Azərbaycan və azərbaycanlılar haqqında elmi təsəvvür yaratmaq və onun dünyadakı universal mövqeyini müəyyənləşdirməkdir.

Azərbaycançılıq iki təməl ideyanı – “dövlətçilik” və “vətənpərvərlik” ideyalarını özündə birləşdirir. Məlumdur ki, müstəqilliyimizin ilk illərində Azərbaycanın düşdüyü dərin böhran təkcə Ermənistanın ölkəmizə qarşı hərbi təcavüzü, Qarabağdakı aqressiv erməni separatçılığı ilə bağlı deyildi. Həmin

dövrə bütövlükdə respublikada milli-etnik ixtilaf, bölücülük tendensiyası cücməkdə idi və bu, ayrı-ayrı bölgələrdə özünü göstərirdi.

Bu baxımdan Heydər Əliyevin azərbaycançılığı ümummilli ideologiya olaraq irəli sürməsi onun Azərbaycan dövlətçiliyi naminə göstərdiyi tarixi xidmətdir. Məhz azərbaycançılıq Azərbaycana qarşı bir çox istiqamətlərdən yönələn təhdidlərin, ölkəmizi etnik bölücülük əsasında parçalamaq cəhdlərinin qarşısında güclü ideoloji və siyasi siper oldu. Azərbaycançılıq bizim keçmişimizdən gələn dəyər olaraq vahid Azərbaycanın ideya əsası, ölkədə bütün etnosların həmrəylik və anlaşma içində birgəyaşayışının tarixi təcrübəsidir.- Azərbaycançılıq həm də Azərbaycanın tarixinin, mədəniyyətinin dünyada təbliği deməkdir. Azərbaycanın böyük ədib və mütəfəkkirlərinin, alimlərinin, mədəni irsimizin, tariximizin, adət-ənənələrimizin beynəlxalq miqyasda tanıtılması da bu işin mühüm tərkib hissəsidir.

Odur ki, azərbaycançılıq ideologiyasını vahid Azərbaycanın ideya əsası, dünya azərbaycanlılarını birləşdirən ortaq dəyər və Azərbaycanı dünyaya tanıdan milli-mənəvi irs olaraq öyrənmək və təbliğ etməklə yanaşı, onu ölkəmizin milli təhlükəsizliyinin mühüm cəhəti kimi də diqqətdə saxlamaq gərəkdir.

Müstəqil Azərbaycan dövlətinin əsas ideyası azərbaycançılıqdır

Xalqımızın milli-mənəvi dəyərlərini həm müdafiə etməyi, həm də qoruyub saxlamağı bacaran, dövlətlə vətəndaşların mənafeyini üzvi şəkildə birləşdirən azərbaycançılıq ideologiyası ölkədə vətəndaş birliyi üçün uğurlu təməldir. Bu mənada, azərbaycançılıq millətindən asılı olmayaraq özünü azərbaycanlı sayan vətəndaşların həmrəyliyi üçün möhkəm istinad mənbəyi, ideoloji bünövrədir. Bu ideologiyanın pozitiv xarakteri həm də bütün dünyaya səpələnmiş 50 milyondan artıq azərbaycanlıyı vahid ideallar naminə səfərbər etmək qüdrətidir.

Azərbaycançılıq ideologiyası dünya azərbaycanlılarının vahid ideya ətrafında birləşməsinə şərtləndirən tarixi-siyasi amillərin təsnifatını, xaricdə yaşayan soydaşlarımızın hüquq və azadlıqlarının qorunması sahəsində dövlətin qarşısında duran vəzifələri, onların Azərbaycana münasibətdə üzərinə düşən mənəvi öhdəlikləri, habelə azərbaycanlı anlayışının sosial-fəlsəfi məzmununu müəyyənləşdirən konsepsiyadır. Milli-mənəvi, islami-əxlaqi, dünyəvi-humanitar dəyərləri, Şərq və Qərb mədəniyyətlərinin dialoqunu, türkçülük və avropaçılıq meyllərini, tarixi təkamüldə varislik və tərəqqiçiliyi, ünsiyyət birliyini ahəngdar şəkildə ehtiva edən azərbaycançılıq ideologiyası məhz buna görə də çox müxtəlif coğrafi regionlarda, sosial-siyasi sistemlərdə, mədəni mühitlərdə formalaşmış azərbaycanlılar üçün də cəlbedicidir.

Azərbaycançılıq ideologiyası ayrı-ayrı şəxslərin düşüncə və duyğularına hakim kəsilən təsəvvürlərin məcmusunu, onların özlərinin, ailələrinin, xalqının, vətəninin sabahı naminə arzularını əks etdirir. İdeologiya dövləti yaradır, dövlət isə siyasi ideyanı məqsədyönlü istiqamətə yönəldir.

Azərbaycan milli hərəkatının ilk tədqiqatçılarından olan Mirzə Bala Məhəmmədzadənin qeyd etdiyi kimi hələ 1905-ci ilə qədər Azərbaycan cəmiyyətində milli birlikdən daha çox dini birlik anlayışı üstünlük təşkil edirdi.

Azərbaycanın bir əsrdən çox çar Rusiyasının tərkibində qalması xalqımızın bütövlüyünü təsdiqləyən ideologiyanın, milli mənlik şüurunun, hətta maraqlarının formalaşmasına mənfi təsir göstərirdi. Ötən əsrin əvvəllərində yaranmış kütləvi ideologiyalar atmosferində xalqımız türkçülük və islamçılıq arasında seçim edə bilmirdi. Hətta 1918-ci ildə müstəqilliyini elan etmiş Azərbaycan Demokratik Respublikası dövründə də dünya azərbaycanlılarını bir hədəf ətrafında birləşdirə biləcək, xalqımızın və dövlətimizin milli maraqlarını müdafiə edəcək ideoloji konsepsiya işlənib hazırlanmamışdı.

Keçən əsrin əvvəllərindən azərbaycançılıq ətrafında gedən ideya və fikir mübarizələrinə nəzər saldıqda aydın olur ki, azərbaycançılıq ideyasının təkamül prosesi çox şaxəli və ziddiyyətli olmuşdur. Azərbaycan milli dövlətçilik hərəkatının qabaqcıl nümayəndələrinin və Xalq Cümhuriyyətinin qurucularının konsepsiyasına görə müstəqillik ideyası ölkədə yaşayan bütün xalqların hüquq bərabərliyinin tanınmasına əsaslanırdı. Onun fəlsəfi əsası azərbaycançılıq, islamçılıq və müasirləşmə şüarından ibarət idi. Bu şüar Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin rəsmi doktrinasını təşkil edirdi.

Xalq Cümhuriyyətinin qurucularından olan Fətəli xan Xoyski, Əlimərdan bəy Topçubaşov, Nəsim bəy Yusifbəyli, milli özünüdərk problemini siyasi müstəviyə qaldırmış Nəriman Nərimanov və başqaları millətimizi milli-mənəvi planda birləşdirərək milli dövlət qurmaq məqsədinə çata bilmədilər. Onlar ümumazərbaycan ideyasını aktualaşdıraraq Şimali və ya Cənubi Azərbaycan hüduqlarını aşı bilmirdilər. Keçmiş SSRİ dönəmində isə vəziyyət daha acınacaqlı idi. Slavyan xalqları qanunpərəst, gürcülər vətənpərvər, ermənilər daha çox ruslara sadıq xalq kimi tanındığı vaxtda azərbaycanlılara qarşı ögey münasibət bəslənirdi.

Azərbaycançılıq ideyasını ilk dəfə yaradıcılığının ana xəttinə çevirməkdən çəkinməyən Cəlil Məmmədquluzadənin özü də əsərlərində islam və şərq siyasi mənliyinin ideoloqu kimi çıxış edirdi. XIX əsrin ortalarında Mirzə Fətəli tərəfindən qaldırılmış, 1926-cı ildə Bakıda keçirilmiş birinci türkoloji qurultayın qərarı ilə rəsmiləşdirilmiş latın əlifbası məsələsi sonradan gerçəkləşdirilməmiş, əksinə 1939-cu ildə Azərbaycan xalqının milli iradəsi əleyhinə olaraq mərkəzdən çıxarılmış xüsusi qərarla xalqımız üçün yad olan bir əlifbaya – kiril əlifbasına keçilmişdi.

Amma 1969-cu ildə Azərbaycan rəhbərliyinə gəlmiş Ümummilli lider Heydər Əliyev bu stereotipi təkəkkürlərdən birdəfəlik sildi. Ulu öndərin idarəçiliyi dövründə çoxsaylı azərbaycanlının dövlət işlərinə cəlb olunması nəticəsində xalqımızın ictimai, elmi, ziyalı elitar təbəqəsi formalaşdı. Göründüyü kimi, bir çox təzyiqlərə və maneələrə baxmayaraq Ümummilli lider Heydər Əliyev hələ sovet dövründə xalqımızın, dövlətimizin bütövlüyünü təşkil edən ideologiyanın bünövrəsini qoymuşdu.

1991-ci ildə müstəqilliyimizin bərpası və Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin siyasi və hüquqi varisi elan edilməyimizlə, əslində azərbaycançılıq ideyasının sütunlarını bir daha möhkəmləndirmiş olduq. Əlbəttə, müstəqilliyimizin əsas faktoru millilikdir. Belə ki, xalqımız öz dəyərlərinə, milli prinsiplərinə, bayrağına, gerbinə, himninə, tarixinə sahib çıxırdı. Sovet tarixşünaslığında saxtalaşdırılan Azərbaycan tarixinə yenidən baxılaraq milli şərəfli səhifələrimizi yaradan şəxsiyyətlərimizi yenidən öyrənməyə, bir növ kəşf etməyə başladıq. Dini dəyərlərimizə qayıtdıq. Sovet dövründə qadağan edilən milli-mənəvi ehtiyaclarımız yenidən öz müstəqilliyini qazandı. 1993-cü ilin ortalarından başlayaraq, Azərbaycan strateji seçimini müəyyənləşdirdi. O, müasir, dünyəvi, beynəlxalq birliyə inteqrasiya edən, demokratik əsaslara sadıq olan ölkə kimi inkişaf etməyə başladı. Siyasi modernləşmə sahəsində artıq ilk addımlar iqtisadiyyatın güclənməsinə təkan verdi. Bu da yığılıb qalan sosial problemlərin tədricən həll olunmasına gətirib çıxardı. Hakimiyyət özü üçün müəyyən etdi ki, səylərini inkişafın yeni alətlərinin axtarışına yönəltməlidir. Çünki bilirdi ki, milli təhlükəsizliyin möhkəmləndirilməsində uğur bir çox hallarda inkişaf etmiş iqtisadiyyat, əhalinin mənəvi və intellektual səviyyəsi ilə şərtlənir. Aydın idi ki, məhz milli hisslər, milli ənənələrə dərinliklə bağlı sarsılmaz və uğurlu dövlət quruculuğunun əsasını təşkil edir [1].

XX əsrin sonlarına qədər bir çox milli əhəmiyyətli problemlər kimi latın qrafikalı əlifba məsələsi də öz aktuallığını itirməyərək həllini gözləyirdi. Məsələni ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin tarixi qətiyyəti həll etdi. Belə ki, latın qrafikalı latın əlifbasının tətbiqi ilə bağlı 18 iyul 2001-ci il tarixli fərman imzalamaqla iki əsrə qədər uzun bir zaman ərzində həll olunmamış bu problem aradan qaldırıldı.

“Dövlət dilinin tətbiqi işinin təkmilləşdirilməsi haqqında” Fərmanı və xüsusilə latın qrafikalı əlifbaya keçid minilliyimizi, azərbaycançılığımızı göstərən çox mühüm bir amil kimi dəyərləndirilməlidir.

Dövlətimizin qurucusunun həmin ilin 9 avqustunda “Azərbaycan əlifbası və Azərbaycan dili gününün təsis edilməsi haqqında” növbəti fərmanı ilə 1 avqust günü əlifbamızın və dilimizin bayramı kimi rəsmiləşdirildi ki, bu da azərbaycançılığın yeni bir bayramı oldu.

Artıq bir çox ölkələrdə yaşayan azərbaycanlıları azərbaycançılıq ideologiyası ətrafında birləşdirməyin vaxtı çatmışdı. Məhz bu məqsədlə dünya azərbaycanlılarının 2001-ci il noyabrın 9-10-da Bakıda keçirilmiş birinci qurultayında xaricdə yaşayan soydaşlarımız arasında milli birlik ideyalarının gücləndirilməsi məsələsi diqqət mərkəzində olmuşdu. Dünya azərbaycanlılarının, xalqımızın həyatında möhtəşəm tarixi hadisə hesab olunan bu qurultayda 35 xarici dövlətdə yaşayan həmvətənlərimizin birləşdiyi 200-dən çox müxtəlif təşkilatı təmsil edən 403 nümayəndə və 63 qonaq iştirak etmiş, çıxış edən soydaşlarımız bu mühüm tədbiri ümumxalq bayramı kimi qiymətləndirmişdilər.

Diasporumuzun inkişafına təsir edən mühüm amillərdən biri də aidiyyəti təşkilatların işinin vahid bir mərkəzdən - Xarici Ölkələrdə Yaşayan Azərbaycanlılarla İş üzrə Dövlət Komitəsi tərəfindən əlaqələndirilməsi olub. Ümummilli lider Heydər Əliyevin 5 iyul 2002-ci il tarixli Fərmanı ilə Xarici Ölkələrdə Yaşayan Azərbaycanlılarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin yaradılması ilə dövlət-diaspor əlaqələrinin daha da möhkəmlənməsi üçün ideyanəzəri və təşkilati şəraitin hazırlanması işi başa çatdı. Bu tədbirlər yetərinə hazırlıqlı olan milyonlarla soydaşımızı “Vahid Azərbaycan dövləti və Azərbaycançılıq” ideologiyası ətrafında sıx birləşdirdi [2].

Eyni zamanda, “Xaricdə yaşayan azərbaycanlılarla bağlı dövlət siyasəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu diaspor ilə iş istiqamətində fəaliyyətin düzgün qurulmasını təmin etdi.

Azərbaycan milli dövlətçilik ideologiyasının əsas prinsiplərindən biri də xalqın qurduğu dövlətin müstəqil xarici siyasət xətti yeritməsi, hər şeydən əvvəl dünyanın bütün dövlətləri ilə bərabərhüquqlu surətdə faydalı əlaqələr qurmaq və inkişaf etdirmək məqsədini daşıyır.

Müasir dünya yalnız iqtisadi, sosial-siyasi münasibətlər dünyası deyil, həm də etnik münasibətlər dünyasıdır. Odur ki, bu və ya digər xalqın ön sıralarda getməsi üçün tarixən qazandığı etnik potensialdan tələb olunan səviyyədə istifadə etməsi vacib amildir.

Azərbaycançılığı şərtləndirən ən mühüm amillərdən biri də milli ənənədir. Milli düşüncə sisteminin genetik qaynağı olan azərbaycançılığın inkişaf stimulyatoru da məhz ənənədir. Ənənə uzun əsrlərin sınağından keçərək tarixi təcrübəni yığır, xalqın müdrikliyi, onun mənəvi mədəniyyəti və s. amillər bu anlayışda ifadə olunur. O, keçmişlə gələcəyi əlaqələndirir, etnokulturoloji mövcudluğu qoruyur. Bu ənənələr xalqın keçdiyi zəngin tarixi yolun mütərəqqi yaşam təcrübəsini özündə qoruyub saxlayır. Deməli, azərbaycançılıq ideologiyası həm də xalqın tarixən tapındığı mütərəqqi ənənələri gələcək nəsillərə ötürən mənəvi körpüdür [3].

Viktor Hüqonun dediyi kimi “milli olmadan bəşəri olmaq qeyri-mümkündür”. Əsl azərbaycançılıq da millilikdən bəşəriliyə start nöqtəsidir.

İstinad olunmuş ədəbiyyat siyahısı:

1. <http://www.xalqqazeti.com/az/news/politics/78669>
2. <http://modern.az/az/news/38469#gsc.tab=0>
3. Azərbaycan diasporu – 2005, səh 127-128, 205

Sh.H.Abdullaeva

**Azerbaijanism is the ideology of our national state
Sammary**

The “Azerbaijanism is the ideology of our national state” article provides information on the history of development of Azerbaijanism ideology, the ways of progress of Azerbaijanis during the globalization period, and our further steps in this direction have been studied.

The article also outlines the state policy of Azerbaijanis who live abroad and the basic principles of the ideology of national statehood.

Ш. Г. Абдуллаева

**Азербайджанство - это идеология нашего национального
государства**

Резюме

В статье «Азербайджанство - это идеология нашего национального государства» содержит информацию об истории развития идеологии азербайджанство, пути прогресса азербайджанство в период глобализации, и изучены наши дальнейшие шаги в этом направлении.

В статье также изложена государственная политика азербайджанцев которые проживают за рубежом и основные принципы идеологии национальной государственности.

Rəyçi Səbinə İzzət qızı Vəliyeva
iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru